

Проценка на неданочни и парафискални трошоци и усогласување со регулативата

Случај: прехранбена индустрија и градежен сектор

Автори:

Весна Гарванлиева Андонова

Ивана Велковска

Марјан Николов

Игор Митевски

Милан Ристовски

Мирослав Трајановски

Проектот е финансиран од Европската Унија

Структура

- Вовед – Од каде потребата за ваков документ?
- Перцепции – Колку компаниите се запознаени со можностите за влијаење и дали влијаат врз регулативата?
- Финансиските и опортунитетните неданочни трошоци: приказ преку двата сектори: прехранбена индустрија и градежен сектор.
- Макроекономските ефекти врз бруто додадената вредност при намалување на неданочните трошоци – сценарија
- Заклучоци

Вовед – Од каде потребата за ваков документ?

- Неданочните и парафискалните трошоци претставуваат дополнителни трошоци за бизнисите кои честопати се скриени, не се транспарентни и не можат лесно да се планираат
 - предизвика несигурност во деловното планирање
 - причина за намалена конкурентност
 - трансмисија кон цената на финалните производи и/или услуги, а со тоа и повисоки пазарни цени за тие добра/услуги.
- За дел од овие задолжителни неданочни и парафискални плаќања деловните субјектите
 - не добиваат никакви дополнителни права, услуги или стоки за возврат од јавниот сектор,
 - имаат бенефит кој е непропорционален со финансискиот товар од давачката.
- Цел и што да очекуваме:
 - Да даде препораки за рационализација на неданочниот и парафискалниот товар на приватниот сектор.
 - Евентуално намалување или укинување на истите би резултирало во намалени трошоци за бизнисите и би ја подобрило бизнис климата, преку зголемување на добивките или инвестициите, а со тоа потенцијално и на даночните приходи во буџетот на долг рок
 - Оваа анализа се фокусира на неданочните и парафискалните давачки на деловните субјекти од областа на два сектора: градежниот сектор и прехранбената индустрија.
- Што да не очекуваме:
 - Без амбиции да се направи исцрпна листа на сите неданочни и парафискални давачки во приватниот сектор што би ги надминувало ресурсите кои ни се на располагање (Исцрпна листа со детална анализа за сите сектори и за целата регулатива би било преобемна задача за нашите расположливи ресурси
 - Но, препорачуваме државата да спроведе синхронизиран ангажман на сите надлежни институции со цел не само нивно, туку и нивно целосно или делумно отстранување или пак намалување.
 - Ваквиот пристап ќе има двоен ефект, како подобрување на деловното опкружување и намалување на финансиски и други давачки, така и намалување на административните трошоци на државниот апарат.

Вовед – Од каде потреббата за ваков документ?

- Давачките се регулираат со закони и друга подзаконска регулатива
 - Честата промена предизвикува дополнителни трошоци за нивно воведување, регулирање и контрола на товар на буџетот
- Дополнителни трошоци се јавуваат и трошоците за инвестиција и трошоците за човечки ресурси
 - Други трошоци кои се на товар на даночните обврзници се издатоците по дадена тарифа и трошоците за усогласување со регулативата
- Честите промени во регулативата предизвикуваат несигурност, неповолна бизнис клима и поголем ризик како за постоечките така и за нови потенцијални инвестиции, а со тоа влијаат на деловното планирање како и на потенцијалите за економски раст.
 - промени во регулативата,
 - неможноста да се предвиди односно планира на подолг рок,
 - неспроведување на регулативата – владеење на правото,
 - постоење на дополнителни така наречени скриени трошоци кои не се директно поврзани со оданочувањето, но произлегуваат од легислативата и претставуваат дополнителни трошоците
 - Тука спаѓаат: таксите и другите задолжителни неданочни плаќања, за кои деловните субјектите не добиваат скоро никакви дополнителни права, услуги или стоки за возврат, или пак добиваат услуга која е непропорционална со финансискиот товар од давачката.

Вовед – Од каде потреббата за ваков документ?

- **Неданочни давачки** се сметаат сите оние такси, давачки, плаќања, компензации, надоместоци за дозволи и други трошоци кои ги плаќа приватниот сектор не вклучувајќи даноци, царински давачки и казни.
- За цели на оваа анализа, **неданочните давачки** се фискални давачки, но не се даноци, царини или казни, туку се на пр. такси, надоместоци и др. јавни давачки, и се приходи на буџетските корисници или на единките корисници на буџетите. **Парафискални давачки** се неданочни давачки но, не се фискални давачки и истите се исклучиво приход на недржавни институции, односно на комори и други еснафски здруженија.
 - Пример за неданочни давачки се комуналните и административните такси кои се уплаќаат на сметка на централната или локалната власт, или пак на сметка на други правни лица, кои врз основа на закон, вршат јавни овластувања, за добивање на одредени услуги или документи. Дополнително, како неданочни давачки, поточно како парафискални давачки се сметаат и други надоместоци кои правните лица ги плаќаат на сметка на коморите или другите еснафски здруженија за добивање на лиценци, потврди, одобренија и сл.
- Македонија се промовира како земја со еден од најниските даноци на добивка но често занемарен е факторот на комплексен систем на разни неданочни давачки и плаќања.
- Овие се спомнуваат како значаен фактор кој го ограничува растот на компаниите заедно со непредвидливоста на правната регулатива поради честите измени на регулативата и кои имаат и финансиски и економски ефект врз деловниот сектор.

Неданочни приходи во буџетот и учество во БДП

- Неданочните приходи во буџетот на РМ во последните десет години имаат тренд на **намалување** и во својата апсолутна вредност и како процент на учество во вкупните буџетски приходи (во 2017 година изнесувале 5%) и како процент од БДП (од 4,43% во 2008 година на 2,16% во 2017 година).
 - Регулаторната гилотина која се спроведуваше во периодот од 2007-2013 година;
- И покрај генералниот тренд на намалување на неданочните давачки, *компаниите сè уште сметаат дека е потребна рационализација на некои од давачките;*
- Меѓутоа, тренд на зголемување на прибрани средства од *“други административни такси”* кои континуирано и повеќекратно се зголемуваат во последните десет години и тоа од 3% на 17% од неданочните приходи;
- Неданочните и парафискални давачки негативно влијаат и врз одлуките кај инвеститорите за кои не се пресудни само даночните стапки туку постојаноста и предвидливоста на регулативата за неданочните и парафискалните давачки.

Финансиските и опортунитетните неданочни трошоци: прехранбена индустрија и градежен сектор.

- Разгледувани трошоците
 - за лиценци, за дозволи, за одобренија, комунални такси и други административни трошоци кон разни институции
 - може да бидат еднократни и повторливи
- За секој тип на неданочни и парафискални давачки трошоците се пресметани како збир
 - од финансиските трошоци и
 - опортунитетните трошоци.
- Финансиските трошоци за директните трошоци за плаќањата по горенаведените категории на давачки.
- Опортунитетните трошоци се изразени преку работно време (количина време x цена на работен час) како и потенцијална загубена добивка како резултат на чекање на добивање на дадено одобрени (просечна бруто добивка на ден x количина време на чекање).

	Основ/Закон – Градежен сектор	Бр. на давачки
1	Закон за административните такси	28
2	Закон за градежно земјиште	6
3	Закон за катастар на недвижности	8
4	Закон за градење	54
5	Закон за просторно и урбанистичко планирање	8
	Вкупно давачки	104

	Основ/Закон – Прехранбена	Бр. на давачки
1	Закон за административните такси	16
2	Закон за безбедност на храната	63
	Вкупно давачки	79

Финансиските и опортунитетните неданочни трошоци: прехранбена индустрија

- Просечниот годишен трошок по категорија на неданочни и парафискални давачки по компанија во прехранбената индустрија и градежниот сектор согласно податоците добиени од интервјуираните компании во нашиот примерок.
- Овие давачки се изразени не само преку директните финансиски трошоци за плаќање на лиценци, одобренија, дозволи и комунални такси туку и преку индиректните опортунитетни трошоци.
- Индиректните опортунитетни трошоци се пресметуваат како збир од трошокот за вработени за усогласување со регулатива и загубената добивка од редовно работење како последица на времето на чекање во рамки на административните процедури.
- Согласно достапните податоци утврдивме дека една компанија од прехранбената индустрија има просечен годишен трошок од 260.599 денари
- Најголем дел отпаѓа на загубена бруто добивка како резултат на чекање, корекција на дозволи, одобренија,.....

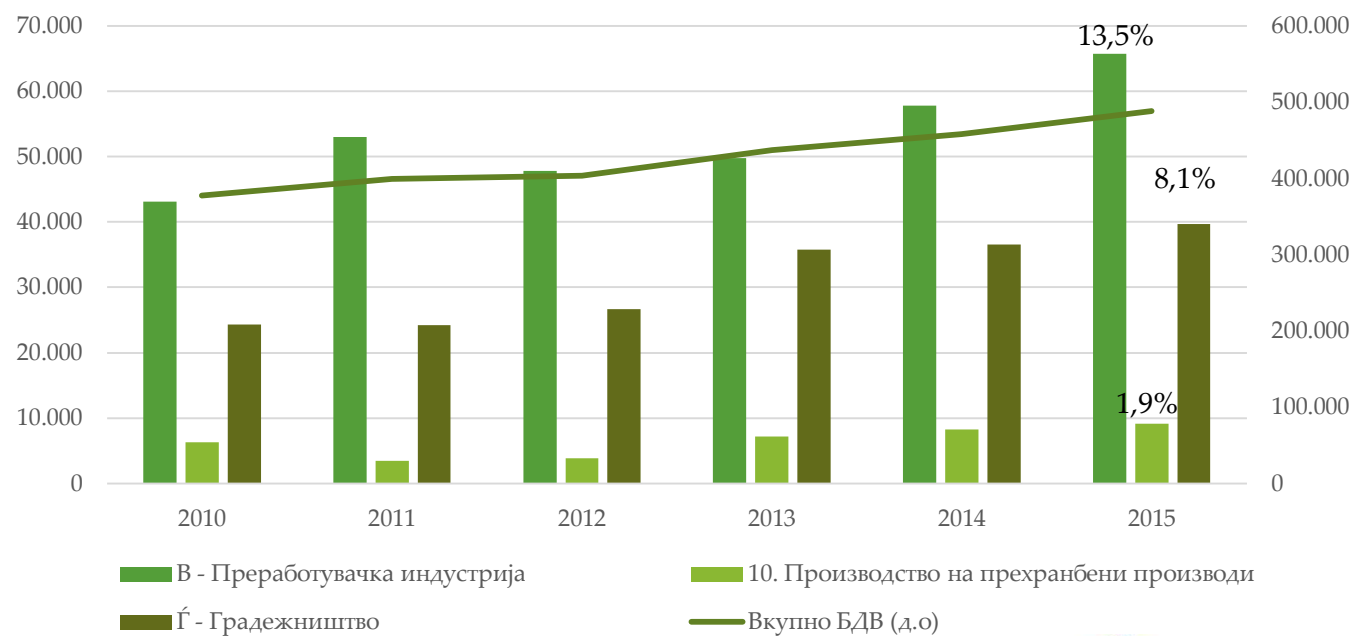
Неданочни трошоци во прехранбена индустрија (МКД)				
Тип на неданочна давачка	Тип на трошок	Еднократни трошоци (МКД)	Повеќекратни трошоци - годишно ниво (МКД)	Вкупно просечни годишни трошоци по компанија (МКД) (за 2011-2015)
Лиценци	Трошок за издавање лиценци	17.619	40.384	43.908
	Трошок за вработени	3.369	3.343	4.017
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	87.979	85.213	102.809
Дозволи	Трошок за издавање дозволи	0	2.191	2.191
	Трошок за вработени	0	3.386	3.386
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	0	80.071	80.071
Одобренија	Трошок за издавање одобренија	5.854	0	1.171
	Трошок за вработени	3.363	0	673
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	86.737	0	17.347
Комунални такси	Трошок за комунални такси	0	4.825	4.825
	Трошок за вработени	0	202	202
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	0	0	0
			ВКУПНО (МКД):	260.599

Финансиските и опортунитетните неданочни трошоци: градежен сектор

- Просечниот годишен трошок по категорија на неданочни и парафискални давачки по компанија во прехранбената индустрија и градежниот сектор согласно податоците добиени од интервјуираните компании во нашиот примерок.
- Овие давачки се изразени не само преку директните финансиски трошоци за плаќање на лиценци, одобренија, дозволи и комунални такси туку и преку индиректните опортунитетни трошоци.
- Индиректните опортунитетни трошоци се пресметуваат како збир од трошокот за вработени за усогласување со регулатива и загубената добивка од редовно работење како последица на времето на чекање во рамки на административните процедури.
- Согласно достапните податоци утврдивме дека една компанија од градежниот сектор имаат просечен годишен трошок од 959.755 денари за неданочни давачки.
- Најголем дел отпаѓа на загубена бруто добивка како резултат на чекање, корекција на дозволи, одобренија,.....

Неданочни трошоци во градежен сектор (МКД)				
Тип на неданочна давачка	Тип на трошок	Еднократни трошоци (МКД)	Повеќекратни трошоци - годишно ниво (МКД)	Вкупно просечни годишни трошоци по компанија (МКД) (за 2011-2015)
Лиценци	Трошок за издавање лиценци	н.а.	н.а.	
	Трошок за вработени	н.а.	н.а.	
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	331.788	н.а.	66.358
Дозволи	Трошок за издавање дозволи	н.а.	н.а.	
	Трошок за вработени	н.а.	н.а.	
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	н.а.	н.а.	
Одобренија	Трошок за издавање одобренија	н.а.	н.а.	
	Трошок за вработени	1.427	н.а.	285
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	н.а.	888.112	888.112
Комунални такси	Трошок за комунални такси	н.а.	5.000	5.000
	Трошок за вработени	н.а.	н.а.	
	Трошок во загубена добивка од редовно работење	н.а.	н.а.	
			ВКУПНО (МКД):	959.755

Компоненти на БДП по сектори	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	БДВ – мил. мкд						Учество во БДВ					
В - Преработувачка индустрија	43.142	52.964	47.784	49.758	57.783	65.735	11,4%	13,3%	11,8%	11,4%	12,6%	13,5%
10. Производство на прехранбени производи	6.323	3.430	3.881	7.170	8.241	9.158	1,7%	0,9%	1,0%	1,6%	1,8%	1,9%
Ѓ - Градежништво	24.346	24.215	26.695	35.725	36.555	39.687	6,5%	6,1%	6,6%	8,2%	8,0%	8,1%
Вкупно БДВ	377.201	399.376	403.684	436.706	458.128	488.408	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Даноци на производи, нето	60.095	64.811	63.019	65.185	69.503	70.546	15,9%	16,2%	15,6%	14,9%	15,2%	14,4%
Бруто-домашен производ (пазарни цени)	437.296	464.186	466.703	501.891	527.631	558.954						

Макроекономските ефекти – БДВ – сценарија прехранбена

Намалување на трошокот за неданочни давачки за 10%; 15%; 20%;

Година	2011	2012	2013	2014	2015
БДП стапка на реален раст (%)	2,350	-0,466	2,925	3,629	3,856
БДП стапка на реален раст при намалување на неданочни давачки за 10% (%)	2,360	-0,456	2,935	3,639	3,866
БДП стапка на реален раст при намалување на неданочни давачки за 15% (%)	2,365	-0,451	2,940	3,644	3,871
БДП стапка на реален раст при намалување на неданочни давачки за 20% (%)	2,370	-0,446	2,945	3,649	3,875

Прехранбена индустрија	2011	2012	2013	2014	2015
Кумулативен ефект - промена на стапката на реален раст на БДП при намалување на неданочни давачки за 10%, во п.п.	0,010	0,019	0,030	0,040	0,050
Кумулативен ефект - промена на стапката на реален раст на БДП при намалување на неданочни давачки за 15%, во п.п.	0,015	0,029	0,045	0,060	0,074
Кумулативен ефект - промена на стапката на реален раст на БДП при намалување на неданочни давачки за 20%, во п.п.	0,020	0,039	0,059	0,079	0,099

Година	2011	2012	2013	2014	2015
Бр. на фирми во прехранбена индустрија	1.429	1.430	1.420	1.478	1.529
Трошок за неданочни давачки на ниво на индустрија (мил. МКД)	372,40	372,66	370,05	385,17	398,46
Нулто сценарио: БДВ во прехранбена индустрија (тековни цени во мил. МКД)	3.430	3.881	7.170	8.241	9.158
Сценарио 1: БДВ во прехранбена индустрија при 10% намалени неданочни давачки (мил. МКД)	3.467	3.918	7.207	8.280	9.198
Сценарио 2: БДВ во прехранбена индустрија при 15% намалени неданочни давачки (мил. МКД)	3.486	3.937	7.226	8.299	9.218
Сценарио 3: БДВ во прехранбена индустрија при 20% намалени неданочни давачки (мил. МКД)	3.504	3.956	7.244	8.318	9.238

- Согласно трите сценарија
- **Вкупниот износ + во БДВ за 5 години (2011-2015)**
 - од 10% намалување 190 милиони денари
 - од 15% намалување 285 милиони денари
 - од 20% намалување 380 милиони денари.
- Намалувањето за 10% би резултирало во *просечен годишен раст* на бруто додадената вредност за 0,69%, за 15% за 1,04%, и за 20% за 1,39%
- На ниво на п.и. годишно се трошат во просек **379 милиони денари на неданочни** и парафискални давачки (вклучувајќи ги и опортунитетните трошоци).
- Просечниот *маргинален годишен придонес на растот на БДП* при сценаријата би бил 0,01 п.п, 0,015 п.п. односно 0,02 п.п.

Макроекономските ефекти – БДВ – сценарија градежен

Намалување на трошокот за неданочни давачки за 10%; 15%; 20%;

Година	2011	2012	2013	2014	2015
БДП стапка на реален раст (%)	2,350	-0,466	2,925	3,629	3,856
БДП стапка на реален раст при намалување на неданочни давачки за 10% (%)	2,446	-0,368	3,025	3,726	3,953
БДП стапка на реален раст при намалување на неданочни давачки за 15% (%)	2,495	-0,319	3,075	3,774	4,002
БДП стапка на реален раст при намалување на неданочни давачки за 20% (%)	2,543	-0,270	3,125	3,822	4,051

Градежен сектор	2011	2012	2013	2014	2015
Кумулативен ефект - промена на стапката на реален раст на БДП при намалување на неданочни давачки за 10%, во п.п.	0,097	0,192	0,298	0,397	0,496
Кумулативен ефект - промена на стапката на реален раст на БДП при намалување на неданочни давачки за 15%, во п.п.	0,145	0,288	0,448	0,597	0,745
Кумулативен ефект - промена на стапката на реален раст на БДП при намалување на неданочни давачки за 20%, во п.п.	0,193	0,384	0,598	0,796	0,994

Година	2011	2012	2013	2014	2015
Бр. на фирми во градежна индустрија	3.774	3.909	3.982	3.959	4.133
Трошок за неданочни давачки на ниво на индустрија (мил. МКД)	3,622	3,752	3,822	3,800	3,967
Нулто сценарио: БДВ во градежна индустрија (по тековни цени во мил. МКД)	24.215	26.695	35.725	36.555	39.687
Сценарио 1: БДВ во градежна индустрија при 10% намалени неданочни давачки (мил. МКД)	24.577	27.070	36.107	36.935	40.084
Сценарио 2: БДВ во градежна индустрија при 15% намалени неданочни давачки (мил. МКД)	24.758	27.258	36.298	37.125	40.282
Сценарио 3: БДВ во градежна индустрија при 20% намалени неданочни давачки(мил. МКД)	24.939	27.445	36.489	37.315	40.480

- Согласно трите сценарија
- **Вкупниот износ + во БДВ за 5 години (2011-2015)**
 - од 10% намалување 1.896 милиони денари
 - од 15% намалување 2.844 милиони денари
 - од 20% намалување 3.792 милиони денари.
- Намалувањето за 10% би резултирало во *просечен годишен раст* на бруто додадената вредност за 1,2%, за 15% за 1,8%, и за 20% за 2,4%
- На ниво на *г.с. годишно се трошат во просек 3.792 милиони денари* на неданочни и парафискални давачки (вклучувајќи ги и опортунитетните трошоци).
- Просечниот *маргинален годишен придонес на растот на БДП* при сценаријата би бил 0,1 п.п, 0,15 п.п. односно 0,2 п.п.

Макроекономските ефекти

даночни приходи како ефект од намалување на неданочните трошоци – сценарија

Дополнителни даночни приходи 2011-2015 (мил. МКД)	Прехранбена индустрија		Градежен сектор	
	Вкупен дополнителен данок за 2011-2015 (мил. МКД)	Дополнителен просечен данок по година (мил. МКД)	Вкупен дополнителен данок за 2011-2015 (мил. МКД)	Дополнителен просечен данок по година (мил. МКД)
Сценарио 1	18,99	3,80	189,62	37,92
Сценарио 2	28,48	5,70	284,43	56,89
Сценарио 3	37,97	7,59	379,24	75,85

Дополнителни јавни приходи од данок на добивка од прехранбената индустрија би изнесувале околу 3,8 милиони МКД годишно во првото сценарио, 5,7 милиони МКД во второто сценарио и 7,5 милиони МКД во третото сценарио, а во градежниот сектор би биле околу 37,92 милиони денари во првото сценарио, 56,89 милиони МКД во второто сценарио и 75,85 милиони МКД во третото сценарио.

Иако намалувањето на неданочните давачки би предизвикале намалени приходи од неданочни давачки во буџетот, може да се очекува позитивна промена кај даночните приходи од евентуалната зголемена економска активност на деловните субјекти кои би биле растоварени од тие давачки и од административниот товар кои тие давачки го носат со себе.

Заклучоци

- Транспарентност и предвидливост и стабилност - недостасуваат
- Рационализација на неданочниот и парафискалниот товар на приватниот сектор е потребна
 - Да се направи синхронизиран ангажман на сите надлежни институции со цел не само нивно регистрирање, туку и нивно целосно/делумно отстранување или намалување.
- Интегрираниот пристап ќе произлезат давачки кои треба 1) да се отстранат, 2) други да се променат или 3) трети кои треба да останат непроменети
 - Права кои не резултираат со обезбедување на услуги; или обезбедување на услуги чијашто објективна вредност (или трошоците направени од страна на органот за обезбедување на такви услуги) е значително пониска од износот што треба да се плати (вредност за пари)
 - Јасни цели и намени при воведувањето и постоењето на одредена давачка
- Ваквиот пристап ќе има двоен ефект, како подобрување на деловното опкружување и намалување на финансиски и други давачки, така и намалување на административните трошоци на државниот апарат